

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi rikosvahinkojen korvaamisesta valtion varoista annetun lain muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksen tarkoituksena on laajentaa ja täydentää rikosvahinkojen korvaamisesta valtion varoista annettuun lakiin perustuvaa korvausjärjestelmää.

Korvaukseen oikeutettujen piiriä ehdotetaan laajennettavaksi ensiksikin siten, että Suomessa aiheutetusta rikosvahingosta suoritettaisiin korvausta vahingon kärsineelle hänen kansalaisuudestaan ja asuinpaikastaan riippumatta. Toiseksi myös ulkomailla aiheutettu henkilövahinko korvattaisiin, jos se, johon rikos on kohdistunut, asuu pysyvästi Suomessa ja hänen oleskelunsa ulkomailla johtui työstä, opiskelusta tai muusta näihin verrattavasta syystä. Eräistä henkilövahingon yhteydessä syntyneistä vahingoista, kuten vaatteiden tai silmälasien vahingoittumisesta maksettaisiin myös korvausta.

Harkinnan mukaan voitaisiin korvata muunkin kuin niin sanotun laitoshoidokin aiheut-

tama esinevahinko, jos vahingon kärsineen toimeentulomahdollisuudet ovat vahingon seurauksena pysyvästi heikentyneet. Korvausta voitaisiin harkinnan mukaan suorittaa myös silloin, kun vahingon syntymiseen on vaikuttanut vahingon kärsineen iästä, sairaudesta, vammasta tai muusta sellaisesta syystä johtunut avuttomuus.

Kertakorvausten enimmäismääriä ehdotetaan nostettaviksi. Esinevahingosta suoritettaisiin korvausta, vaikka korvattava määrä jäisi alle 200 markan silloin, kun laitoshoidokki on aiheuttanut vahingon laitoksessa, sijoituspaikassaan tai näiden läheisyydessä.

Vapaaehtoisen vakuutuksen perusteella maksettava korvaus vähennettäisiin myös henkilövahingosta suoritettavasta korvauksesta.

Muutokset ovat tarkoitetut tulemaan voimaan vuoden 1984 alusta.

YLEISPERUSTELUT

1. Voimassa oleva lainsäädäntö

Laki rikosvahinkojen korvaamisesta valtion varoista (935/73, jäljempänä rikosvahinkolaki) tuli voimaan 1 päivänä maaliskuuta 1974. Sitä on muutettu vuoden 1982 alusta voimaan tullella lailla (973/81).

Rikoksella aiheutetun vahingon kärsineellä on lain mukaan oikeus saada korvausta henkilövahingosta ja esinevahingosta. Esinevahingon korvaaminen edellyttää, että rikoksenteijä on lain 8 §:ssä tarkoitettu laitoshoidokki tai

lastensuojelulain (52/36) nojalla huostaan otettu lapsi tai nuori henkilö.

Vahinko korvataan yleensä täysimääräisesti. Samasta vahinkotapahtumasta suoritettavalle korvaukselle on kuitenkin säädetty erityiset ylärajat. Korvausta ei suoriteta, jos korvattava määrä on 200 markkaa pienempi.

Korvauksesta on vähennettävä, mitä vahingon kärsinyt on saman vahingon johdosta oikeutettu saamaan jonkin muun lain nojalla. Rikosvahinkokorvausta suoritetaan siis vain toissijaisesti. Tulon tai elatuksen menetyksestä

suoritettava korvaus on kuitenkin vuoden 1982 alusta ollut ensisijainen sairausvakuutuslain nojalla työkyvyttömyyden johdosta suoritettavaan päivärahaan nähden (laki rikosvahinkojen korvaamisesta valtion varoista annetun lain muuttamisesta, 973/81, ja laki sairausvakuutuslain 27 §:n muuttamisesta, 975/81). Rikoksentehtäjä tuleva vahingonkorvaus on vähennettävä vain siltä osin kuin sitä on maksettu.

Oikeus korvaukseen on Suomen kansalaisella ja Suomessa pysyvästi asuvalla ulkomaalaisella. Korvausta maksetaan ainoastaan, jos rikos on tehty Suomessa. Rikosvahinkojen korvaamisesta valtion varoista 1 päivänä maaliskuuta 1974 annetun asetuksen (198/74) mukaan Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan kansalaiselle, joka oleskellessaan väliaikaisesti Suomessa, on rikoksen johdosta kärsinyt vahinkoa, voidaan harkinnan mukaan suorittaa korvausta rikoksella aiheutetusta vahingosta (14 §, 935/77).

Valtiolla on oikeus periä suorittamansa korvaus vahingosta vastuussa olevalta, ei kuitenkaan enempää kuin tämä on velvoitettu tuomioistuimen päätöksellä maksamaan vahingon kärsineelle.

Tärkeimmät säännökset rikokseen perustuvasta vahingonkorvausvelvollisuudesta sisältyvät 1 päivänä syyskuuta 1974 voimaan tulleen vahingonkorvauslakiin (412/74), jolla kumottiin rikoslain 9 luku. Laissa on muun muassa säännökset vahingon aiheuttajan korvausvastuusta, korvattavasta vahingosta sekä korvausvastuun jakaantumisesta. Vahingosta vastuussa olevan ja vahingon kärsineen välisen korvaussuhteen sisältö vaikuttaa myös rikosvahinkolakiin perustuvaan valtion korvausvastuuseen. Kun rikosvahinkolakia valmisteltaessa voitiin ottaa huomioon samaan aikaan vireillä olleen vahingonkorvauslainsäädännön uudistaminen, ei lakia ole jouduttu muuttamaan vahingonkorvauslain säätämisen vuoksi.

2. Valmisteluvaiheet

2.1. Eduskunnan lausuma

Eduskunta on antaessaan vastauksen hallituksen esitykseen laiksi rikosvahinkojen korvaamisesta valtion varoista sekä laeiksi eräiden elatusapujen sitomisesta elinkustannuksiin annetun lain, sairausvakuutuslain ja leimaverolain

muuttamisesta (hallituksen esitys n:o 98/1973 vp.) edellyttänyt, "että kiireellisesti tutkittaisiin mahdollisuudet laajentaa rikosvahinkojen korvaamista koskevaa järjestelmää niin, että korvaukseen oikeutettuja olisivat kansalaisuudesta riippumatta kaikki Suomessa ns. väkivaltarikoksen uhriksi joutuneet ja että korvausta suoritettaisiin myös ns. avohuollossa olevan henkilön rikoksella aiheuttamasta esinevahingosta".

2.2. Työryhmän ehdotus ja siitä annetut lausunnot

Oikeusministeriö asetti vuonna 1978 työryhmän selvittämään rikosvahinkojen korvaamissäännösten tarkistamista sekä laatimaan tarpeelliset ehdotukset rikosvahinkolain muuttamisesta. Hallituksen esityksen muotoon laadittu työryhmän ehdotus valmistui syksyllä 1979.

Ehdotuksesta saatiin lausunnot ulkoasiainministeriöltä, sisäasiainministeriöltä, valtiovarainministeriöltä, sosiaali- ja terveysministeriöltä, oikeusministeriön vankeinhoito-osastolta, kansaneläkelaitokselta, lääkintöhallitukselta, sosiaalihallitukselta, tapaturmavirastolta, rikosvahinkolautakunnalta, vakuutusosikeudelta, oikeuspoliittiselta tutkimuslaitokselta, Turun ja Oulun poliisilaitoksilta, Kiteen, Petäjäveden, Riihimäen ja Vihdin piirin nimismiehiltä, Suomen Asianajajaliitolta, Yleiset Oikeusavustajat r.y:ltä, Suomen Nimismiesyhdistys r.y:ltä ja Vakuutusyhtiöiden Keskusliitto r.y:ltä. Lausunnoista on laadittu tiivistelmä (Oikeusministeriö 1980, monistettu). Lausunnonantajat suhtautuivat työryhmän ehdotuksiin yleensä myönteisesti. Eniten arvostelua herätti se työryhmän ehdotus, että korvausta esinevahingosta voitaisiin eräissä tapauksissa suorittaa kohtuusharkinnan perusteella. Eräiden lausunnonantajien mielestä korvauksensaantimahdollisuuden pitäisi olla ehdotettua laajempi. Korvauksen harkinnanvaraisuutta samoin kuin korvausperusteita arvosteltiin myös.

2.3. Osittaisuudistus

Hallitus antoi syksyllä 1981 eduskunnalle esityksen laiksi rikosvahinkojen korvaamisesta valtion varoista annetun lain muuttamisesta

sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (hallituksen esitys n:o 212/1981 vp.). Esitys perustui oikeusministeriön työryhmän tekemiin ehdotuksiin. Niistä oli esitykseen voitu kuitenkin ottaa lähinnä vain ne muutokset, jotka oli toteutettava kiireellisesti vuoden 1982 alusta voimaan tulleiden sairausvakuutusjärjestelmän uudistusten vuoksi. Eduskunta hyväksyi esitykseen sisältyvät lakiehdotukset muuttamattomina ja lait tulivat voimaan 1 päivänä tammi-kuuta 1982. Muutokset koskivat muun muassa rikosvahinkojen korvauksen ja sairausvakuutuksen päivärahan keskinäistä suhdetta, tulon tai elatuksen menetyksestä suoritettavan korvauksen enimmäismäärää, korvauksen hakuaikaa sekä valtion takautumisoikeuteen perustuvien saatavien perintäjärjestelmää.

2.4. Jatkovalmistelu

Eduskunnalle nyt annettava esitys pohjautuu niihin oikeusministeriön työryhmän ehdotuksiin, joita ei sisällytetty edellä mainittuun esitykseen. Ehdotusta edelleen valmisteltaessa on pyritty ottamaan huomioon siitä annetut lausunnot. Säännösehdotukset ja niiden perustelut on tarkistettu kokonaisuudessaan.

Tarkistetusta ehdotuksesta antoivat valtiovarainministeriö sekä sosiaali- ja terveysministeriö lausunnon. Valtiovarainministeriö piti mahdollisena muuttaa rikosvahinkolakia ehdotetulla tavalla. Ministeriön mielestä tulisi kuitenkin selvittää mahdollisuutta korottaa korvattavan vahingon alarajaa. Sosiaali- ja terveysministeriö kannatti eräin huomautuksin ehdotettuja muutoksia. Lisäksi se esitti korvauksen alarajan poistamista kokonaan.

3. Nykyisen tilanteen arviointi ja uudistusehdotukset

3.1. Yleistä

Rikosvahinkojen korvaamista ym. koskeva hallituksen esityksestä antamassaan mietinnössä lakivaliokunta totesi: "Lakivaliokunta pitää tärkeänä, että ehdotetun uuden lainsäädännön toteutumista käytännössä järjestelmällisesti seurataan ja että lainsäädäntöä pyritään saatujen kokemusten perusteella kehittämään". Lakivaliokunta edellytti myös, että rikosvahi-

kojen seurannan asianmukaiseksi toteuttamiseksi Suomessa pyritään mahdollisimman nopeasti toteuttamaan rikosvahingot osoittava tilastojärjestelmä (Lakivaliokunnan mietintö n:o 8/1973 vp. s. 2).

Korvausjärjestelmän toiminnasta sen ensimmäisenä voimassaolovuonna on laadittu selvitys "Rikosvahinkojen korvaukset" (Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, Julkaisu 10, Helsinki 1975). Varsinaista seurantajärjestelmää ei ole luotu. Lakia soveltavien viranomaisten päätöksistä samoin kuin rikosvahinkolain 14 §:n perusteella korvauksen myöntämistä koskevia periaatteellisia kysymyksiä käsittelemään asetetun lautakunnan lausunnoista saa käsityksen siitä, miten järjestelmä käytännössä toimii.

Tapaturmavirastolta saaduista tiedoista on laadittu tilasto, joka on tämän esityksen liitteenä (liite 2). Tapaturmavirastolle on vuoden 1982 loppuun mennessä tehty noin 7 900 hakemusta. Asioita on ratkaistu samana aikana noin 8 100. Ero johtuu siitä, että samasta hakemuksesta voidaan antaa sekä lopullisia että ennakkopäätöksiä. Hakemusten määrä ei ole vuodesta 1975 lähtien oleellisesti lisääntynyt. Kun hakemuksia saapui sinä vuonna 789, vastaava luku vuonna 1982 oli 1 200.

Vuonna 1982 korvauksia maksettiin yhteensä noin 2,9 miljoonaa markkaa. Korvausten kokonaismäärät ovat lisääntyneet vuosittain tasaisesti, keskimäärin noin 200 000 markalla. Henkilövahinkojen osuus korvatuista vahingoista on vaihdellut vuosittain 75—85 ja maksetuista korvauksista 85—93 prosentin välillä. Henkilövahinkojen keskimääräinen korvaus vuonna 1982 oli 4 000 markkaa. Esinevahinkojen keskimääräisen korvauksen suuruus on vaihdellut varsin paljon eri vuosina. Vuonna 1980 se oli noin 2 200 markkaa ja esimerkiksi vuonna 1981 vain 920 markkaa.

Käytettävissä olevien tutkimusten ja tilastojen perusteella ei saada tietoa siitä, kuinka paljon korvauksia rikosvahingoista jää vuosittain hakematta.

Rikosvahinkojen korvausjärjestelmä on osoittautunut tarpeelliseksi. Se on parantanut merkittävästi etenkin niiden asemaa, jotka ovat rikoksen vuoksi kärsineet henkilövahingon. Korvausjärjestelmä toimii yleisesti ottaen hyvin. Eräitä korvausjärjestelmän epäkohtia poistettiin äskettäisellä lainmuutoksella. Tämän esityksen tarkoituksena on korvausjärjestelmän laajentaminen ja täydentäminen.

3.2. Lain henkilöllinen ja alueellinen ulottuvuus

Suomessa aiheutettu rikosvahinko. Nykyisen lain mukaan oikeus korvaukseen on Suomen kansalaisella ja Suomessa pysyvästi asuvalla ulkomaalaisella. Korvausta suoritetaan vain, jos rikos on tehty Suomessa. Lisäksi korvausta voidaan suorittaa harkinnan mukaan myös Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan kansalaiselle, joka oleskellessaan väliaikaisesti Suomessa on rikoksen johdosta kärsinyt vahinkoa.

Suomessa väliaikaisesti oleskelevat ulkomaalaiset jätettiin vaille oikeutta korvaukseen lähinnä siksi, että haluttiin saada ensin käytännön kokemusta uudesta järjestelmästä. Lain soveltamisalaa pidettiin mahdollisena laajentaa myöhemmin esimerkiksi vastavuoroisuuden perusteella siten, että korvausta suoritettaisiin myös Suomessa väliaikaisesti oleskeleville ulkomaalaisille. Laajennuksen katsottiin olevan sopuinnussa korvauksjärjestelmän oikeuspoliittisten peruslähtökohtien kanssa.

Useimmissa valtioissa, joissa on olemassa rikosvahinkojen korvauksjärjestelmä, korvausta suoritetaan vahingon kärsineelle hänen kansalaisuudestaan ja asuinpaikastaan riippumatta. Tällainen alueperiaate on voimassa muun muassa Alankomaissa, Englannissa, Norjassa, Ruotsissa ja Tanskassa. Saksan liittotasavallassa ulkomaalaiselle voidaan suorittaa korvausta vain vastavuoroisuuden perusteella. Itävallassa korvausta suoritetaan vain Itävallan kansalaiselle.

Korvauksjärjestelmä ehdotetaan nyt laajennettavaksi niin, että rikosvahingot korvattaisiin myös Suomessa alueperiaatteen mukaisesti. Laajennus olisi tältä osin yhdenmukainen muiden pohjoismaiden lainsäädännön kanssa. Uudistus parantaisi myös Suomen kansalaisen asemaa silloin, kun hän joutuu rikosvahingon uhriksi sellaisessa valtiossa, jossa korvausta suoritetaan vain vastavuoroisuuden perusteella.

Muulla kuin Suomessa aiheutettu rikosvahinko. Rikoksen uhriksi ulkomailla joutuneen mahdollisuudet saada korvausta rikosvahingosta muuten kuin vakuutuksen perusteella ovat vähäiset. Erityistä rikosvahinkojen korvauksjärjestelmää ei ole vielä kovin monessa valtiossa. Korvauksen saaminen rikoksenteijältä on ulkomailla vaivalloista ja epävarmaa. Rikosvahinkolain nojalla korvataan vain Suomessa aiheutettu vahinko. Tapaturmavakuutuslain (608/48) nojalla ei tavallisesti korvata tahalliseksi rikokseksi aiheutettua vahinkoa, jos

tällä ei ole läheistä yhteyttä vahingon kärsineen työhön. Turvattomaan asemaan rikoksen vuoksi voivat joutua esimerkiksi suomalaisen yrityksen ulkomaaisissa työkohteissa työskentelevät, joita on nykyisin varsin paljon muun muassa Lähi-Idässä.

Eräiden ulkomaisten korvauksjärjestelmien mukaan voidaan korvata myös toisessa maassa aiheutettu rikosvahinko. Norjassa sellainen vahinko voidaan korvata erityisestä syystä, jos vahingoittuneella tai korvauksen hakijalla on asuinpaikka Norjassa. Ruotsissa korvauksen saannin edellytyksenä on, että ulkomailla tehty rikos on kohdistunut Ruotsissa pysyvästi asuvaan. Tanskassa tällaiset vahingot voidaan korvata, jos siihen on erityistä syytä ja jos vahingon kärsineellä on laissa tarkemmin mainittuja liittymiä Tanskaan.

Ulkomailla aiheutetun henkilövahingon raskaudet ilmenevät useimmiten tuntuvimmin kotimaassa. Pitkäaikaisempi sairaanhoito ja muu sosiaaliturva annetaan silloinkin täällä. Korvauksen tarpeeseen ei yleensä vaikuta se, missä vahinko on aiheutettu.

Nyt ehdotetaan, että Suomen ulkopuolella rikoksella aiheutetut henkilövahingot korvattaisiin eräin edellytyksin valtion varoista. Uudistus parantaisi erityisesti niiden asemaa, jotka tilapäisesti oleskelevat ulkomailla työn tai opiskelun vuoksi.

Rikoksen tai vahingon kärsineen yhteys Suomeen. Ehdotetusta korvauksjärjestelmän laajentamisesta saattaa seurata, että korvausta haetaan myös silloin, kun vahingolla ei ole mitään asiallista yhteyttä Suomeen. Vahingon korvaamista tällaisessa tapauksessa valtion varoista ei voida pitää perusteltuna. Sen vuoksi lakiin ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan korvaus yleensä evätään, jos vahingon yhteys Suomeen on vähäinen.

3.3. Korvattavat vahingot

Henkilövahingon yhteydessä syntyneen esinevahingon korvaaminen. On tavallista, että henkilövahinkojen lisäksi väkivaltarikoksen uhrille aiheutuu muuta vahinkoa, esimerkiksi vaatteet likaantuvat ja silmälasit rikkoutuvat. Kun tällaista vahinkoa on pidettävä esinevahinkona, ei sitä nykyisen lain mukaan korvata, ellei vahingon aiheuttaja ole lain 8 §:ssä tarkoitettu henkilö. Henkilövahinko ja sitä aiheuttaessa

syntynyt esinevahinko liittyyvät kuitenkin kiinteästi toisiinsa. Vahingon kärsinytkin mielä ne samalla rikoksella aiheutetuiksi. Väkivalta-rikoksen uhrin aseman parantamiseksi ehdotetaan, että korvausta suoritettaisiin myös rikkoutuneista vaatteista ja silmälasista ja muusta sellaisesta vahingosta, joka läheisesti liittyy henkilövahinkoon.

Toisen pohjoismaan laitokseen sijoitetun Suomessa aiheuttaman esinevahingon korvaaminen. Rikosvahinkolain 8 §:n on katsottu tarkoittavan vain Suomessa sijaitsevia laitoksia. Jos Ruotsissa vankilasta karannut syyllistyy Suomessa varkauteen, ei korvausta suoriteta kummankaan maan lain mukaan.

Tukholmassa 9 päivänä huhtikuuta 1975 käydyissä yhteispohjoismaisissa neuvotteluissa, joihin osallistuivat Suomen, Norjan, Ruotsin ja Tanskan oikeusministeriöiden edustajat, käsiteltiin laitoksesta karanneiden aiheuttamien rikosvahinkojen korvaamista koskevien säännösten yhteensovittamista. Erityisesti neuvoteltiin siitä, olisiko vahinko korvattava rikoksen tekopaikan vai laitoksen sijaintipaikan lain mukaan. Neuvotteluissa päädyttiin sellaiseen ehdotukseen, että karkurin aiheuttama esinevahinko korvataan tekopaikan lain mukaan. Korvausvaatimuksen peruste voidaan parhaiten selvittää siellä, missä rikos on tehty. Korvausta on myös helpompi hakea rikoksen tekopaikan maan viranomaiselta. Tämän ehdotuksen mukainen säännös ehdotetaan sisällytettäväksi lakiin. Takaisinperintäjärjestelmän aikaansaamista pohjoismaiden välillä ei ole pidetty aiheellisena.

Korvaus omaisuuteen kohdistuneesta vahingosta kohtuusharkinnan perusteella. Rikosvahinkolain nojalla korvataan esinevahinko vain, jos sen on aiheuttanut lain 8 §:ssä tarkoitettu henkilö. Kaikista esinevahingoista korvataan vain murto-osa valtion varoista. Esimerkiksi vuonna 1982 korvausta maksettiin 152 tapauksessa korvausten yhteismäärän ollessa noin 264 000 markkaa. Tässä esityksessä ehdotetaan, että rikosvahinkolain nojalla korvattaisiin eräät henkilövahingon yhteydessä syntyneet esinevahingot, kuten rikkoutuneet vaatteet ja silmälasit. Tämäkään uudistus ei sanottavasti lisäisi valtion vastuuta rikoksella aiheutetuista esinevahingoista.

Nykyoloissa ei pidetä mahdollisena merkittävästi laajentaa omaisuuteen kohdistuneiden rikosvahinkojen korvattavuutta. Toisaalta pide-

tään tarpeellisena, että yhteiskunnalla olisi käytettävissään keinoja lievittää tarvittaessa myös omaisuusrikosten seurauksia.

Rikosvahinkolain yhtenä keskeisenä tavoitteena on ollut turvajärjestelmän luominen äkillisten ja yksilön kannalta arvaamattomien tapahtumien varalta. Tällaisia ovat ennen kaikkea väkivaltarikoksella aiheutetut vahingot, joista ainakin vakavimmat saattavat aiheuttaa työkyvyttömyyttä pitemmäksi aikaa. Useimmille perheille huoltajan työkyky on toimeentulon edellytys. Joissakin tapauksissa myös omaisuusrikos voi vakavasti vaarantaa uhrin ja hänen perheensä toimeentuloa, esimerkiksi kun rikoksen kohteena ovat uhrin arvokkaat työvälineet tai välttämätön koti-irtaimisto. Jos vahingon kärsinyt ei tällaisessa tapauksessa saa korvausta vakuutuksesta eikä, kuten tavallista, vahingon aiheuttajalta, jäävät rikoksen seuraukset hänen lopullisesti kannettavakseen. Rikosvahinkolaille asetettujen tavoitteiden mukaista olisi se, että korvausta suoritettaisiin, kun vahinko on vakavasti järkyttänyt rikoksen uhrin toimeentulomahdollisuuksia.

Kohtuussyyt puoltavat, että korvausta tulee voida suorittaa myös silloin, kun rikos on kohdistunut avuttomassa tilassa olevaan, kuten sairaaseen, vammaiseen tai vanhukseen. Tällaiset rikoksen uhrin eivät yleensä pysty muiden tavoin varjelemaan omaisuuttaan rikokselta eikä heiltä voida aina edellyttää kaikkiin tarvittaviin varotoimiin ryhtymistä. Avuttomuutensa takia rikoksen kohteeksi joutuneen mahdollisuudet palauttaa asemansa siihen, mikä se oli ennen rikosta, ovat keskimäärin heikommät kuin terveillä ja työssäkäyvillä. Lainsäädännössä on rikoksen uhrin avuttomuus otettu jo eräissä rangaistussäännöksissä huomioon. Esimerkiksi rikoslain 28 luvun 2 §:n mukaan yksi törkeän varkauden esimerkkitapaus on se, kun rikos on kohdistunut henkilöön, joka sairaudesta, iästä tai asuinolosuhteesta johtuvan avuttomuutensa takia ei ole voinut omaisuuttaan suojella. Ehdotuksen mukaan korvausta voitaisiin uhrin avuttomuuden vuoksi suorittaa harkinnan mukaan. Korvauksen suorittamista harkittaessa olisi otettava huomioon myös vahingon kärsineen taloudelliset olot.

Vahingonkorvauslain 5 luvun 1 §:n mukaan vahingonkorvaus käsittää eräissä tapauksissa hyvityksen myös sellaisesta taloudellisesta vahingosta, joka ei ole yhteydessä henkilö- tai esinevahinkoon. Tieteisopissa tällaista vahinkoa kutsutaan puhtaaksi varallisuusvahingoksi. Se

kohdistuu määrätyn esineen sijasta lähinnä uhrin varallisuusasemaan. Esimerkiksi petoksella aiheutettu rahan tappio on puhdas varallisuusvahinko. Sitä ei rikosvahinkolain nojalla korvata. Puhtaasta varallisuusvahingosta voi aiheutua myös hyvin kohtalokkaita seurauksia. Korvausta harkinnanvaraisesti ja kohtuussyyn maksettaessa ei ole tarpeen tehdä tarkkaa rajaa eri vahinkolajien välille. Olennaista on se, minkälaiset vahingon seuraukset ovat olleet. Sen vuoksi ehdotetaan, että korvausta voitaisiin suorittaa esinevahingon lisäksi vahingonkorvauslaissa tarkoitettusta puhtaasta varallisuusvahingosta.

Ainakin arvokkaampi omaisuus on syytä vakuuttaa ja sitä on muutenkin tarpeellisin toimenpitein suojeltava rikosvahinkojen varalta. Rikosvahinkolain korvauserusteet eivät saa johtaa siihen, että tarpeelliset ennaltaestävät toimenpiteet lyödään laimin. Harkinnanvaraisissa tapauksissa korvausta ei saisi maksaa, jos vahingon kärsineen havaitaan laiminlyöneen vakuutuksen ottamisen tai tavanomaiset varotoimet, jollei laiminlyöntiin ole hyväksyttävää syytä.

Avohuollossa olevan aiheuttaman esinevahingon korvaaminen. Eduskunta on rikosvahinkojen korvaamista koskevasta hallituksen esityksestä antamassaan vastauksessa edellyttänyt, että kiireellisesti tutkittaisiin mahdollisuudet laajentaa rikosvahinkojen korvaamista koskevaa järjestelmää niin, että korvausta suoritettaisiin myös ns. avohuollossa olevan henkilön aiheuttamasta esinevahingosta.

Rikosvahinkolain säätämisen jälkeen on avohuollon käsite laajentunut huomattavasti sekä sosiaali- että terveydenhuollon alueella. Nykyisin on vaikea määrittellä, mitä eri hoitomuotoja on pidettävä avohuoltona. Avohuoltoa on esimerkiksi se, että hoidettava käy oma-aloitteisesti aika ajoin hoitopisteessä, kuten mielen-terveystoimistossa, saamassa neuvoja ja lääkitystä.

Avohuoltoa saava voi myös hoidon kestäessä käydä säännöllisesti työssä ja asua kotonaan. Koska avohuollon antamisesta ei yleensä tehdä mitään nimenomaista päätöstä, on monessa tapauksessa lähes mahdotonta ratkaista, onko vahingon aiheuttaja ollut teon tehdessään avohuollossa vai ei. Käytännössä ei ole ilmennyt tarvetta tällaiseen korvausjärjestelmän laajentamiseen.

3.4. Korvauksen määrä

Vahingonkorvaustuomion merkitys korvausmenettelyssä. Vahingosta suoritetaan rikosvahinkolain nojalla yleensä täysi korvaus. Laissa on tyhjentävästi lueteltu, milloin täyttä korvausta ei suoriteta. Rikosvahinkolaissa ei ole nimenomaista säännöstä siitä, mikä merkitys vahingonkorvaustuomiolla on rikosvahinkolain mukaisessa korvausmenettelyssä. Käytännössä tuomioistuimen ratkaisun on katsottu sitovan teon rikosoikeudellisessa arvioinnissa, mutta ei korvauksen suuruutta määrättäessä.

Rikosvahinkojen korvausjärjestelmän luonteesta johtuu, että korvausviranomaisen arvioi itsenäisesti korvattavan vahingon suuruuden. Korvausta voidaan suorittaa enemmänkin kuin vahingon aiheuttaja on velvoitettu korvaamaan, esimerkiksi silloin kun tuomioistuin on vahingonkorvauslain säännösten nojalla sovitellut korvausta. Joskus syytetty saattaa oikeudenkäynnissä myöntää oikeaksi liian suuren korvausvaatimuksen. Kun sovinto korvausasiassa on sallittu, tuomioistuin ei tarkemmin tutki vaatimuksen oikeellisuutta. Muun muassa tällaisissa tapauksissa korvaus voi olla tuomittua pienempikin.

Elatusvelvollisen menetyksen korvaaminen. Jos elatusvelvollinen on saanut surmansa, suoritetaan rikosvahinkolain 6 §:n mukaan elatukseen oikeutetulle, joka sen vuoksi on jäänyt elatusta vaille, korvauksena, mitä hän tarvitsee, kunnes voi elättää itsensä. Elatusvelvollisen menetyksestä valtion varoista suoritettavan korvauksen laajuus määräytyy samoin perustein kuin vahingosta vastuussa olevan korvausvelvollisuus vahingonkorvauslain 5 luvun 4 §:n mukaan. Rikosvahinkolain mukaan korvausvelvollisen varattomuutta tai muita seikkoja ei kuitenkaan ole otettava huomioon korvausta mahdollisesti alentavana perusteena.

Rikosvahinkolain 6 §:n säännöksiä ehdotetaan muutettavaksi siten, että elatusvelvollisen surmaamisesta aiheutuva menetys pääsäännön mukaan aina korvataan elatukseen oikeutetulle. Korvauksen tulisi mahdollisimman täsmällisesti vastata sitä määrää, jonka elatukseen oikeutettu olisi vastaisuudessa tullut saamaan surmansa saaneelta, jos tämä olisi elänyt. Muutetut säännökset toteuttaisivat nykyistä paremmin rikosvahinkojärjestelmän periaatteita ja sille asetettuja tavoitteita.

Korvausvastuun jakaminen esinevahingon aiheuttajien kesken. Rikosvahinkolaissa ei ole säännöstä siitä, mikä osuus valtion on korvattava esinevahingosta, jonka 8 §:ssä tarkoitettu henkilö on aiheuttanut yhdessä jonkin muun kanssa. Kysymys korvausmäärän jakamisesta tulee esille esimerkiksi silloin, kun vahingon tekoon on osallistunut useampia lapsia, joista yksi on lastensuojelulain nojalla huostaan otettu. Tapaturmavirasto on yleensä jakanut vahingon määrän tasan vahingon aiheuttajien kesken ja maksanut vahingon kärsineelle vain lain 8 §:ssä tarkoitetun korvausvelvollisen osaksi tulleen määrän. Nykyisen käytännön vahvistava säännös ehdotetaan otettavaksi rikosvahinkolakiin.

Korvauksen yläraja. Rikosvahinkolain nojalla maksettava suurin kertakorvaus on henkilövahingosta 100 000 markkaa ja esinevahingosta 50 000 markkaa. Rahan arvon alenemisen vuoksi on tarpeellista nostaa näitä markkamääriä.

Korvauksen alaraja. Rikosvahinkolain 4 §:n mukaan korvausta ei suoriteta, jos korvattava määrä olisi ilmeisesti vähäisempi kuin 200 markkaa. Säättämällä erityinen korvauksen alaraja haluttiin vähentää hakemusten määrää ja siten jouduttaa asioiden ratkaisemista ja korvausten maksamista. Rahanarvon aleneminen on jonkin verran vähentänyt säännöksen merkitystä. Korvattavan vahingon alaraja on syytä edelleen säilyttää laissa, mutta ei enää täysin poikkeuksettomana.

Vain harvat lain 8 §:ssä tarkoitetut laitokset ovat suljettuja. Esimerkiksi kasvatuslaitokseen sijoitetut voivat poistua lähes esteettä laitoksen ulkopuolelle. Suurimmassa osassa tapauksista esinevahingon aiheuttajana on ollut kasvatuslaitokseen sijoitettu lapsi tai nuori. Laitoksen läheisyydessä asuville saatetaan aiheuttaa keskimääräistä useammin esimerkiksi ilkeillä vähäisiä esinevahinkoja. Vahinkojen yhteismäärä voi vuoden aikana kuitenkin nousta useihin satoihin markkoihin. Samanlaiseen tilanteeseen voivat joutua myös laitoksen henkilökuntaan kuuluvat. Laitoksessa ja sen läheisyydessä asuvien aseman parantamiseksi ehdotetaan 4 §:ää tarkistettavaksi siten, että 200 markan alarajasäännöstä ei noudatettaisi korvattaessa laitoksessa tai sen läheisyydessä aiheutettua esinevahinkoa.

Eräät oikeusministeriön työryhmän ehdotuk-

sesta lausuntonsa antaneet pitivät huomionarvoisena epäkohtana sitä, että omaisuutensa vakuuttaneet voivat jäädä lain 4 §:n alarajasäännöksen vuoksi muita heikompaan asemaan. Milloin vakuutuksen omavastuu on 200 markkaa pienempi, ei omavastuuosuutta korvata rikosvahinkolain nojalla. Jos omaisuutta ei sitä vastoin ole vakuutettu, korvataan 200 markkaa suurempi vahinko kokonaisuudessaan. Lain 4 §:n tarkistamista tältä osin ei ole kuitenkaan pidetty aiheellisena. Eriarvoisuus vahingon kärsineiden kesken koskee vähäisiä määriä, yleensä enintään 100 markkaa. Lisäksi on ilmeistä, että vakuutusten omavastuuosuudet tulevat markkamääräisesti nousemaan, mikä tulee vähentämään alarajasäännöstä syntyviä erilaisia lopputuloksia.

Vakuutuskorvauksen vähentäminen rikosvahinkokorvauksesta. Rikosvahinkolain 3 §:n 1 momentin mukaan pääsääntö on, että lakisääteisen vakuutuksen nojalla suoritettava korvaus vähennetään rikosvahinkokorvauksesta. Pykälän 2 momentista ilmenee, että vapaaehtoisen vakuutuksen nojalla maksettava korvaus vähennetään esinevahinkoa, mutta ei henkilövahinkoa korvattaessa. Vapaaehtoisten vakuutusten, kuten henki- ja tapaturmavakuutusten huomiotta jättäminen henkilövahinkojen korvauksissa on perustunut eri syihin. Niistä keskeisin lienee se, että vakuutuksen ottaminen on eräänlaista säästämistä. Vakuutuksen ottajat joutuisivat epäedulliseen asemaan, jos vakuutuskorvaus vähennettäisiin valtion varoista tulevasta korvauksesta. Maksetut vakuutuskorvaukset ovat osa vakuutuksen ottajan varallisuutta, jolla ei yleensä ole merkitystä vahingonkorvausta määrittäessä. Sitä paitsi vapaaehtoisen vakuutuksen nojalla maksettavia korvauksia ei yleensä oteta huomioon erilaisia sosiaalivakuutusetuja myönnettäessä.

Rikosvahinkojen korvausjärjestelmä on luonteeltaan toissijainen: korvausta maksetaan vain siltä osin kuin vahingonkärsinyt ei saa sitä muualta. Tämän periaateen toteutumisen kannalta ei pitäisi olla oleellista eroa siinä, saako vahingonkärsinyt riittävän turvan itselleen lakisääteisen vai vapaaehtoisen vakuutuksen perusteella. Nykyisten säännösten vallitessa on mahdollista se, että vahingon kärsineelle rikosvahinkolain ja vakuutuksen nojalla suoritettavat korvaukset nousevat aiheutettua vahinkoa suuremmiksi. Näin voi käydä erityisesti ansion-

menetyksen korvaamisessa. Nykyisin rikosvahinkolain mukaan vahingon kärsineelle maksetaan tulojen vähentymisestä useimmissa tapauksissa täysi korvaus. Lisäksi hänelle voidaan maksaa tapaturmavakuutuksen perusteella työkyvyttömyydestä sovittu päiväraha. Se, ettei rikosvahinkokorvauksesta saa vähentää sitä, mitä vahingon kärsineellä on oikeus saada vakuutuksen nojalla, koskee periaatteessa myös hoitokuluista ja muista sellaisista todellisista menoista suoritettavaa vakuutuskorvausta.

Muun muassa erilaisten ryhmävakuutusten yleisyydestä johtuu, että nykyisin varsin monet ovat vakuutettuja henkilövahinkojen varalta. Rikosvahingon kärsinyt saa ilmeisesti entistä lukuisimmissa tapauksissa korvausta myös vakuutuksesta. Myös matkavakuutukset ovat yleisiä. Jollei vapaaehtoisin vakuutuksiin perustuvia korvauksia millään tavoin oteta huomioon rikosvahinkokorvausta määrättäessä, vahingon kärsinyt voi joissakin tapauksissa saada kaksinkertaista korvausta vahingosta. Tätä ei pidetä asianmukaisena. Sen vuoksi ehdotetaan, että myös vapaaehtoisen vakuutuksen nojalla työkyvyttömyydestä, invaliditeetistä sekä hoito- ja muista kuluista maksettava korvaus vähennetään rikosvahinkokorvauksesta. Sitä vastoin vakuutetun kuoleman vuoksi edunsaajille suoritettavaa vakuutussummaa ei vähennettäisi. Kun vakuutusturva ulottuu huomattavasti rikosvahinkolakia laajemmalle, ei vaaraa ole siitä, että esitetty ehdotus olisi omiaan vähentämään halukkuutta vakuutusten ottamiseen.

Tulon tai elatuksen menetyksen korvaaminen. Hallitus ilmoitti rikosvahinkojen korvaamisesta valtion varoista annetun lain muuttamista ym. koskevassa esityksessään, että oikeusministeriössä vireillä olevan rikosvahinkolain säännösten jatkotarkistuksen yhteydessä tulee myös selvitettäväksi, miten ansionmenetyksen korvaaminen tulee suhteuttaa yleiseen sairausvakuutusjärjestelmään (hallituksen esitys n:o 121/81 vp. s. 4). Esityksestä antamassaan mietinnössä toinen lakivaliokunta totei: "Valiokunta katsoo, että nyt käsiteltävässä esityksessä ehdotettu järjestelmä, jossa ansionmenetys korvattaisiin useimmissa tapauksissa täysimääräisesti, olisi säilytettävä vastaisuudessakin" (Toisen lakivaliokunnan mietintö n:o 5/1981 vp.). Hallitus ei katso nyt olevan syytä ehdottaa tulon tai elatuksen menetyksen korvaamista koskevien säännösten muuttamista.

4. Esityksen organisatoriset ja henkilöstövaikutukset

Esityksen sisältyvät ehdotukset eivät aiheuta muutoksia viranomaisten organisaatioon. Tapaturmaviraston tai muiden viranomaisten henkilöstöä ei myöskään niiden vuoksi tarvitse lisätä.

5. Esityksen taloudelliset vaikutukset

Esityksessä ehdotetaan, että rikosvahinkolain nojalla suoritettaisiin korvausta eräistä sellaisista vahingoista, joita ei nykyisen lain mukaan korvata. Näistä ainakin Suomessa tilapäisesti oleskelevalle aiheutetusta vahingosta ja ulkomailla aiheutetusta henkilövahingosta voidaan arvioida suoritettavan jonkin verran keskimääräistä tasoa suurempia korvauksia. Tällaisten korvausasioiden määrä tulee jäämään kuitenkin verraten vähäiseksi. Jos korvattavia vahinkoja tulee vuodessa 20, voidaan kustannusten lisäys laskea noin 120 000 markaksi vuodessa.

Varovaisen arvion mukaan uutta harkinnanvaraista korvausta esinevahingosta ja muusta taloudellisesta vahingosta suoritettaisiin vuosittain 10—20 tapauksessa. Keskimääräinen korvaus arvioidaan 10 000 markaksi.

Tapaturmavirastoon tulleista korvaushakemuksista on voitu päätellä, että ainakin joka toisen henkilövahingon yhteydessä syntyy esinevahinkoa. Tällaisesta vahingosta rikosvahinkolain 5 §:ään ehdotetun 3 kohdan nojalla suoritettavan korvauksen keskimäärä arvioidaan noin 500 markaksi. Kun vuosittain henkilövahinkoja korvataan 650—700 tapauksessa, voidaan tältä pohjalta laskea ehdotuksen lisäävän kustannuksia 150 000—200 000 markkaa vuodessa.

Kun pääsääntönä olisi, että elatusvelvollisen menetys aina korvataan elatukseen oikeutetulle, saattaa tämän johdosta tulla muutama hakemus lisää vuodessa. Korvausten määrät saattavat myös jonkin verran nousta. Tältä osin lisäys valtion kustannuksiin arvioidaan noin 60 000 markaksi vuodessa.

Henkilö- ja esinevahingosta suoritettavien kertakorvausten enimmäismäärien korottamisen vaikutus kustannuksiin tulee olemaan vähäinen, koska enimmäiskorvaus tulee maksettavaksi vain hyvin harvoissa tapauksissa.

Ehdotuksen mukaan vapaaehtoisen vakuutuksen nojalla työkyvyttömyydestä, invaliditee-

tista sekä hoito- ja muista kuluista maksettava korvaus vähennetään rikosvahinkokorvauksesta. Tästä valtiolle aiheutuvaa säästöä ei kuitenkaan voida tarkoin arvioida.

Kaiken edellä olevan perusteella voidaan

arvioida, että esitetyt ehdotukset saattaisivat lisätä valtion menoja uudistusten tultua voimaan vuonna 1984 korkeintaan 700 000 markalla.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotuksen perustelut

1 §. Rikosvahinkolain nykyisen 1 §:n 1 momentin mukaan Suomen kansalainen tai Suomessa pysyvästi asuva ulkomaalainen, joka on Suomessa rikoksen vuoksi kärsinyt vahinkoa, on oikeutettu rikosvahinkolaissa säädettyyn korvaukseen. Uudessa 2 ja 2 a §:ssä ehdotetaan säädettäväksi siitä, kenelle korvausta suoritetaan sekä myös rikoksen tekopaikasta korvauksen suorittamisen edellytyksenä. Näin ollen 1 §:n 1 momenttiin jäävässä yleissäännöksessä vain todettaisiin, että rikosvahingosta suoritetaan korvausta tämän lain mukaan. Pykälän 2 momentissa oleva pohjoismaiden kansalaisia koskeva erityissäännös käy tarpeettomaksi, kun ehdotetun 2 §:n mukaan uhrin kansalaisuudella ei ole enää merkitystä korvauksen saannissa. Poistettavan säännöksen tilalle ehdotetaan tähän momenttiin otettavaksi säännös, jonka mukaan yhteisön tai säätiön kärsimää vahinkoa ei korvata. Tämä on myös nykyisen lain kanta. Kun nykyinen 2 § asiallisesti liittyy 1 §:n 1 ja 2 momenttiin, se ehdotetaan siirrettäväksi muuttamattomana pykälän 3 momentiksi. Tässä momentissa ehdotetaan siis säädettäväksi, ettei rikosvahinkolain mukaan korvata liikennevahinkoa.

1 a §. Pykälän 1 momentissa luetellaan korvattavat vahingot ja säädetään nimenomaan, että vahingon kärsineellä on oikeus saada korvausta henkilövahingosta ja esinevahingosta. Vastaava säännös sisältyy nykyisin 1 §:n 1 momenttiin. Kun ehdotetun uuden 8 a §:n nojalla voidaan eräissä tapauksissa maksaa myös harkinnanvaraista korvausta, ehdotetaan siitäkin otettavaksi maininta tähän pykälään. Ehdotetun 8 a §:n mukaan voidaan korvausta maksaa esinevahingosta sekä myös sellaisesta taloudellisesta vahingosta, joka ei ole yhteydessä henkilö- tai esinevahinkoon.

2 §. Pykälässä olisi säännös Suomessa tehdyllä rikoksella aiheutetun vahingon korvaami-

sesta. Oikeus korvaukseen ei enää olisi sidoksissa vahingon kärsineen kansalaisuuteen eikä asuinpaikkaan. Korvausta suoritettaisiin samoin perustein kaikille rikosvahingon Suomessa kärsineille.

Pykälässä ilmaistua pääsääntöä rajoitetaan sen toisessa virkkeessä. Korvausta ei suoriteta, jos vahingon yhteys Suomeen on vähäinen. Ei pidetä mahdollisena ottaa lakiin tyhjentävää esimerkkiluetteloa niistä tapauksista, joissa korvaus on mainitusta syystä evättävä. Tästä syystä pykälän 1 ja 2 kohdassa on ensin nimenomaisesti mainittu tapauksia, joissa korvausta ei suoriteta. Lisäksi 3 kohdan mukaan korvaus olisi evättävä muissakin tapauksissa, jos vahingon yhteys Suomeen harkitaan vähäiseksi.

Ensimmäisessä kohdassa mainituissa tapauksissa itse rikollisen teon yhteys Suomeen on vähäinen. Tämän kohdan mukaan korvaus evätään, jos rikos on tehty Suomen aluevesillä ulkomaaisessa aluksessa tai Suomen alueen yläpuolella ulkomaaisessa ilma-aluksessa tai jos rikollinen teko on tehty ulkomailta, mutta sen seuraus on ilmennyt Suomessa. Näissäkin tapauksissa rikos katsotaan rikoslain 1 luvun mukaan tehdyn Suomessa ja rikosvahinko olisi 1 momentin pääsäännön mukaan siis korvattava valtion varoista.

Toisessa kohdassa mainituissa tapauksissa epämisperusteena ovat rikoksenteijän ja rikoksen uhrin henkilöön liittyvät seikat. Tämän kohdan nojalla hakemus on hylättävä, jos sekä rikoksenteijä että se, johon rikos on kohdistunut, oleskelivat rikoksen sattuessa tilapäisesti ja lyhytaikaisesti Suomessa.

Edelläkin mainituissa tapauksissa korvausta suoritetaan, jos siihen on erityistä syytä. Vahingon kärsineen yhteys Suomeen saattaa esimerkiksi olla niin kiinteä, että on perusteltua suorittaa korvausta vahingosta, joka on aiheutettu 1 kohdassa tarkoitettussa paikassa tehdyllä rikoksella. Jo se, että vahingon kärsinyt asui

tapahtuman sattuessa pysyvästi Suomessa, yleensä olisi säännöksessä tarkoitettu erityinen syy. Vaikka vahinko on aiheutettu 1 kohdasta ilmenevässä paikassa, saattaa olla mahdollista, että se on korvattava 2 a §:n nojalla. Tämän vuoksi pykälässä viitataan 2 a §:ään.

2 a §. Tässä pykälässä ehdotetaan säädettäväksi rikosvahingon korvaamisesta silloin, kun rikos on tehty Suomen ulkopuolella. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin korvauksen suorittamisen edellytyksistä. Korvausta maksettaisiin vain henkilövahingosta. Henkilövahinkokin korvataan ehdotuksen mukaan vain, jos rikos on kohdistunut Suomessa pysyvästi asuvaan. Tilapäisen oleskelun ulkomailla on lisäksi täytynyt johtua työstä tai opiskelusta taikka muusta vastaavasta syystä. Työhön ja opiskeluun verrattava syy olisi esimerkiksi se, että vahingoittunut on ollut ulkomailla sairauden vaatiman hoidon vuoksi. Loma- ja virkistysmatkalla kärsittyä vahinkoa ei sitä vastoin ole tarkoitettu korvattavaksi. Korvattava sen sijaan olisi myös lapsen kärsimä vahinko silloin, kun perhe asuu tilapäisesti ulkomailla jomman kumman vanhemman työn vuoksi. Elatusvelvollisen menetyksen vuoksi maksettava korvaus edellyttää lisäksi, että myös elatukseen oikeutettu rikoksen tekoajkaan pysyvästi asui Suomessa.

Pykälässä tarkoitetaan sellaista rikosta, josta rikoslain 1 luvun säännösten mukaan voidaan rangaistus tuomita Suomen lain mukaan.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että korvaus voidaan evätä tai sen maksaminen lopettaa, jos vahingon kärsinyt muuttaa ulkomaille sen jälkeen, kun vahinko on syntynyt. Säännöksen soveltaminen on harkinnanvaraista. Harkinnassa on otettava huomioon muun muassa, kuinka kiinteä yhteys vahingon kärsineellä on ollut Suomeen ennen rikosta sekä miksi hän on siirtynyt ulkomaille. Korvausta ei yleensä ole syytä evätä eikä sen maksamista lopettaa esimerkiksi silloin kun koko ikänsä Suomessa asunut ja täällä elämäntyönsä tehnyt kansalainen muuttaa eläkevuosiin ulkomaille. Toisin tilannetta voidaan arvioida, jos suomalaisen kanssa naimisissa ollut ja täällä vain vähän aikaa asunut ulkomaalainen muuttaa puolisonsa kuoleman jälkeen pysyvästi takaisin kotimaahansa.

3 §. Nykyisen 3 §:n 2 momentin mukaan vapaaehtoisen vakuutuksen nojalla suoritettava

korvaus vähennetään esinevahinkoa, mutta ei henkilövahinkoa korvattaessa. Nyt pykälä ehdotetaan muutettavaksi niin, että myös työkyvyttömyydestä, invaliditeetista ja hoitokuluista maksettava vakuutuskorvaus on vähennettävä. Näin ollen ansionmenetystä korvattaessa on vähennettävä se päiväraha, mitä vahingon kärsineelle vakuutuksen nojalla maksetaan samalta ajalta. Pysyvästä viasta ja haitasta maksettavasta korvauksesta vähennettäisiin taasen se, mitä vakuutuksen nojalla suoritetaan vahingon aiheuttamasta invaliditeetista. Samoin sairaanhoitokustannuksista ja muista hoitokulusta vähennetään, mitä niistä on vakuutuksesta maksettu. Kaikki vakuutuskorvaukset eivät kuulu vähennyksen piiriin. Niinpä vakuutetun kuoleman vuoksi edunsaajille suoritettavaa sovitua vakuutussummaa ei vähennetä. Jos vakuutuksen nojalla, esimerkiksi invaliditeetista maksettava korvaus ylittää sen, mitä samasta vahingosta suoritettaisiin rikosvahinkolain nojalla, ei ylimenevää osaa voida vähentää muusta, esimerkiksi tulon menetyksestä suoritettavasta korvauksesta. Vakuutuskorvausta vastaava määrä on vähennettävä, vaikka vahingon kärsinyt ei ole hakenut hänelle kuuluvaa korvausta. Jos korvausta ei vakuutusopimuksen rajoitusehtojen mukaan makseta, ei sitä vastaavaa määrää voida vähentää.

Esinevahingosta suoritettava vakuutuskorvaus vähennettäisiin niin kuin nykyisenkin lain mukaan.

4 §. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 2 momentti. Sen mukaan nykyisen 4 §:n alarajasäännöstä ei sovelleta korvattaessa esinevahinkoa, jonka 8 §:n 1 momentissa tarkoitettu henkilö on aiheuttanut laitoksessa, sijoituspaikassaan tai näiden läheisyydessä. Jos vahinko on aiheutettu muussa kuin 8 §:n 1 momentissa tarkoitettussa laitoksessa tai sen läheisyydessä, ei uutta säännöstä sovellettaisi. Sijoituspaikalla tarkoitetaan esimerkiksi yksityiskotia, johon huostaan otettu lapsi tai varsinaisessa laitoshoidossa oleva on laitoksesta sijoitettu.

Käsite "laitoksen läheisyys" jää jossakin määrin tulkinnanvaraiseksi. Merkitystä on erityisesti laitoksen sijaintipaikalla. Maaseudulla laitoksen erottuu yleensä selvästi ympäristöstään. Melko kaukanakin laitoksesta asuva voi tuntea asuvansa sen lähistöllä. Harvaan asutulla maaseudulla laitoksen läheisyys tarkoittaakin laajempaa aluetta kuin kaupungissa, jossa sen

voidaan katsoa rajoittuvan vain laitoksen välittömään ympäristöön. Jos vahinko on aiheutettu esimerkiksi laitoksesta muutamien kilometrien etäisyydellä olevassa vapaa-ajan asunnossa tai alueella, jossa laitoksesta poistuneilla on tapana liikkua, olisi yleensä uutta 2 momenttia sovellettava.

4 a §. Vuoden 1983 alusta voimaan tullessa korkolaissa (633/82) säädetään rahavelalle maksettavasta korosta. Korkolain 1 §:n 2 momentin mukaan lakia ei sovelleta julkisoikeudellisesta perusteesta johtuvaan velkasuhteeseen. Korvausta, joka vahingon kärsineellä on oikeus saada valtiolta rikosvahinkolain nojalla, on pidettävä julkisoikeudellisena saatavana. Rikosvahinkokorvaukselle ei siten ole korkolainkaan nojalla maksettava korkoa. Selvytyden vuoksi asiasta ehdotetaan otettavaksi lakiin nimenomainen säännös.

5 §. Pykälässä säädetään, mitä korvauksia henkilövahingon vuoksi suoritetaan. Pykälän 3 kohdassa on uusi säännös, jonka mukaan korvausta suoritetaan eräistä henkilövahingon yhteydessä syntyneistä esinevahingoista. Säännöksen nojalla korvattaisiin vahingoittuneet vaatteet ja muut tavanomaiset käyttöesineet sekä silmälasit ja hammasproteesit.

Esinevahingon korvaamisen edellytyksenä on, että vahinko on aiheutettu henkilövahingon yhteydessä. Yleensä tarkoitetaan sitä tilannetta, että henkilö- ja esinevahinko on aiheutettu samalla teolla. Henkilövahingon yhteydessä aiheutetuksi vahingoksi katsotaan myös sellainen vahinko, joka on syntynyt henkilövahingon vuoksi suoritetusta hoitotoimenpiteestä. Jos henkilövahinkoa ei synny, esimerkiksi jos pahoinpitelyrikos on jäänyt yrityksen asteelle, ei samassa tilaisuudessa aiheutettua esinevahinkoa korvata. Korvauksen suorittamisen edellytyksenä on, että henkilövahingon aiheuttaneesta rikoksesta on lain 12 §:n 1 momentissa säädetyllä tavalla tehty ilmoitus poliisille tai että poliisi on saanut siitä tiedon. Sitä vastoin ei vaadita, että henkilövahingosta suoritetaan korvausta. Korvausta suoritetaan esineen vahingoittumisesta, mutta ei sen anastuksesta aiheutuneesta vahingosta. Esimerkiksi ryöstön kohteeksi joutuneelle korvataan rikoksen yhteydessä rikkoutuneet vaatteet, mutta ei anastettua omaisuutta.

Tavanomaisilla käyttöesineillä tarkoitetaan sellaisia henkilökohtaisessa käytössä olevia esi-

neitä, joita tavallisesti pidetään mukana liikuttaessa, kuten sateenvarjoa ja käsilaukkuja.

6 §. Pykälässä säädetään elatusvelvollisen surmaamisesta aiheutuvan menetyksen korvaamisesta. Korvauksen saamisen edellytyksiä ehdotetaan muutettavaksi. Lisäksi ehdotetaan pykälään otettavaksi nimenomainen säännös korvauksen määrästä. Pykälään tulisi myös säännös, jossa viitattaisiin eräisiin muihin lakeihin.

Korvausta suoritettaisiin pääsääntöisesti aina kun elatusvelvollinen on rikoksen vuoksi saanut surmansa. Elatukseen oikeutetulle korvattaisiin se määrä, jolla elatusvelvollinen eläessään olisi osallistunut tämän elatukseen, mutta jota vaille elatukseen oikeutettu jää elatusvelvollisen kuoleman johdosta. Säännös laajentaisi valtion korvausvelvollisuutta nykyisestäään. Valtion korvausvelvollisuus olisi myös laajempi kuin korvausvelvollisen vahingonkorvauslain mukainen vastuu.

Korvauksen suorittaminen edellyttää, että surmansa saanut on tosiasiallisesti osallistunut elatukseen oikeutetun elatukseen. Jos elatukseen oikeutettu asui yhdessä surmansa saaneen kanssa, on surmansa saaneen osuus elatuksesta arvioitava tosiasiallisen tilanteen pohjalta sekä ottaen huomioon lapsen elatuksesta annetun lain 2 §:n säännökset vanhemman elatusvastuusta ja avioliittolain säännökset puolison velvollisuudesta ottaa osaa toisen puolison elatukseen. Erityisesti korostetaan, että elatukseen oikeutetulle lapselle suoritetaan korvausta myös silloin, kun eloon jäänyt vanhempi kykenisi yksinkin vastaamaan lapsen tarvitsemasta elatuksesta. Muutoksella tähdätäänkin siihen, ettei eloon jääneen vanhemman elatusvastuu lisääntyisi rikoksen vuoksi.

Pykälän 2 momenttiin on otettu nimenomainen säännös siitä, mitä momentissa mainituissa tapauksissa on pidettävä korvauksen määränä. Jos surmansa saanut on suorittanut elatusapua ja sen määrä on vahvistettu joko sosiaalilautakunnan vahvistamalla sopimuksella tai tuomioistuimen päätöksellä, on pääsäännön mukaan korvauksen määränä pidettävä vahvistetun elatusavun määrää. Tästä pääsäännöstä voidaan poiketa vain, jos siihen on näytetty olevan erityisiä syitä, esimerkiksi jos elatusvelvollisen saadessa surmansa elatusavun määrä oli tilapäisesti määräajaksi vahvistettu poikkeuksellisen pieneksi tai suureksi. Tällöin olisi sovellettava 1 momentin pääsääntöä ja pidettävä korvauksena sitä määrää, jonka elatuksen

saaja todennäköisesti olisi saanut elatusvelvolliselta. Samoin voidaan menetellä silloin, kun vahvistetun elatusavun muuttaminen oli vireillä elatusvelvollisen kuollessa. Silloin kun elatusvelvollinen on tilapäisesti laiminlyönyt elatusavun suorittamisen ja lapselle on tämän johdosta suoritettu elatustukea, olisi vahvistettua elatusapua pidettävä korvauksen määränä. Ainoastaan jos näytetään, ettei elatusapua ollut pitkään aikaan ennen elatusvelvollisen kuolemaa saatu perityksi häneltä, katsottaisiin korvauksen määräksi lapselle suoritettua elatustuen määrää. Kun elatustukea ei voida suorittaa elatusvelvollisen kuoltua, jää lapsi elatusvelvollisen kuoleman johdosta vaille tätä hänen elatukseensa tarkoitettua tukea.

Pykälän 2 momentissa on säännös sitä lapsen elatuksen turvaamisesta annetun lain 6 §:n 4 kohdassa säädettyä tapausta varten, jossa vanhemman saadessa surmansa lapselle on suoritettu elatustukea sillä perusteella, ettei vanhempaa ole voitu hänen ikänsä, alentuneen työkykynsä, puutteellisten ansiomahdollisuuksiensa, vähävaraisuutensa tai muun elatusvastuunsa takia velvoittaa suorittamaan lapselle elatusapua taikka mainitusta syystä elatusavun määrä on vahvistettu elatustukea pienemmäksi. Tällöin rikosvahinkokorvauksen määränä on pidettävä lapsen elatuksen turvaamisesta annetun lain 8 §:ssä säädettyä elatustuen määrää. Samoin menetellään silloin, kun elatustukea tällä perusteella ei ole lapselle vielä ehditty myöntää, mutta edellytykset siihen ovat elatusvelvollisen kuollessa olemassa. Tällaisessa tapauksessa lapsi on voinut saada pienen elatusavun vanhemmaltaan sekä lisäksi elatustukea niin paljon, että elatusapu ja -tuki yhteensä on ollut lain 8 §:ssä säädetty elatustuen määrä, joka tästä syystä on valittu korvauksen määräksi. Elatustuen määrällä tarkoitetaan sen määrää korvauspäätöksen antamisajankohtana.

Tämän lain nojalla suoritettava elatuskorvaus voi olla suurempi kuin rikoksenteijä on samassa tapauksessa velvoitettu suorittamaan vahingonkorvaukseksi. Tämä johtuu siitä, että tuomioistuimien voinut vahingonkorvauslain 5 luvun 4 §:n nojalla korvausvelvollisen varallisuuden ja muiden olosuhteiden perusteella sovitella korvausta, jolloin tuomittu korvaus on jäänyt pienemmäksi kuin elatustukeen oikeutettu todennäköisesti olisi saanut elatuksena surmansa saaneelta.

Pykälän 3 momenttiin on otettu lapsen ja puolison elatuksen määräytymisperusteita koskeva viittaussäännös lapsen elatuksesta annet-

tuun lakiin sekä avioliittolakiin. Nämä perusteet on nykyisinkin otettava huomioon ilman nimenomaista viittausta.

Pykälän 4 momenttiin otettu säännös hautauskulujen korvaamisesta on säilytetty asiallisesti muuttumattomana.

7 §. Henkilövahingosta suoritettavan kerta-korvauksen enimmäismäärä ehdotetaan nostettavaksi 100 000 markasta 150 000 markkaan. Kertakorvauksen enimmäismäärää laskettaessa otetaan huomioon myös korvauksesta 3 §:n mukaan tehtävät vähennykset. Kun eräät vapaaehtoiseen vakuutukseen perustuvat vakuutuskorvaukset tulisivat ehdotuksen mukaan vähennettäviksi, merkitsee tämä samalla sitä, että eräissä tapauksissa kertakorvauksen enimmäismäärä pienenee vakuutuskorvausta vastaavalla määrällä.

8 §. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 2 momentti, jossa säädettäisiin muun pohjoismaan laitokseen sijoitetun Suomessa aiheuttaman esinevahingon korvaamisesta. Vahingon korvaaminen edellyttää, että vahingon aiheuttaja on ollut sijoitettuna laitokseen toisessa pohjoismaassa pykälän 1 momentissa mainitusta syystä eli esimerkiksi rikoksen vuoksi. Lisäksi vaaditaan, että hän vahingon aiheuttaessaan on ollut Suomessa karkaamisen, loman tai muun näihin verrattavan syyn vuoksi. Se, että vahingon aiheuttajan on täytynyt olla sijoitettuna laitokseen, merkitsee, ettei esimerkiksi pelkästään viranomaisen huostassa olleen tai lastensuojelutoimenpiteen kohteeksi joutuneen Suomessa aiheuttamaa esinevahinkoa korvata tämän lain nojalla.

8 a §. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi omaisuuteen kohdistuneiden vahinkojen harkinnanvaraisesta korvaamisesta. Ehdotetun uuden säännöksen mukaan korvauksen maksaminen riippuisi viranomaisen harkinnasta. Korvausviranomaisen olisi harkittava korvauksen tarve samoin kuin korvauksen suuruus. Toisin kuin 8 §:ssä säädettyissä tapauksissa merkitystä ei ole sillä, kuka vahingon on aiheuttanut. Siten muunkin kuin laitoshoidokin taikka huostaan otetun lapsen tai nuoren aiheuttama esinevahinko voidaan korvata.

Korvausta ei tässäkin pykälässä tarkoitetuissa tapauksissa voida maksaa, jos vahingon kärsinyt on oikeushenkilö.

Pykälän 1 momentissa on säännös harkinnanvaraisen korvauksen maksamisen edellytyksistä. Korvausta voitaisiin suorittaa kahdessa eri tapauksessa. Esinevahinko voidaan ensinnäkin korvata kokonaan tai osaksi, jos vahin-

gon seurauksena vahingon kärsineen toimeentulomahdollisuudet ovat pysyvästi heikentyneet. Toimeentulomahdollisuuksilla tarkoitetaan uhrin mahdollisuuksia huolehtia omasta ja perheensä jokapäiväisestä eläuksesta. Ne voivat vaarantua muun muassa silloin, kun rikos on kohdistunut ammatinharjoittajan keskeisiin työvälineisiin, esimerkiksi kun käsityöläisen käyttämä työkalu ilkeästi tuhoetaan tai kun hänen valmistamansa tuotteet anastetaan. Vaikka rikos ei suoranaisesti liittyisi ammatinharjoittamiseen tai muuten työhön, voi siitä joissakin tapauksissa seurata toimeentulomahdollisuuksien pysyvä heikentyminen, esimerkiksi kun perheen asunto tuhoetaan. Toimeentulomahdollisuuksien heikentymisellä ei tarkoiteta rikoksesta seuraavaa vähäistä elintason laskua.

Korvausta voitaisiin suorittaa myös silloin, kun vahingon syntymiseen on vaikuttanut vahingon kärsineen iästä, sairaudesta, vammasta tai muusta sellaisesta syystä johtuva avuttomuus. Säännöksen tarkoituksena on luoda mahdollisuus lieventää niitä seurauksia, joita omaisuusrikokset voivat aiheuttaa erityisesti vanhuksille, sairaille tai vammaisille. Säännöksessä edellytetään, että vahingon kärsineen avuttomuus on ollut yhteydessä vahingon syntymiseen.

Lainkohdassa vaadittaisiin lisäksi, että korvauksen suorittamisen olisi oltava vahingon kärsineen olot huomioon ottaen perusteltua. Vaatimus korostaa korvausperusteen harkinnanvaraisuutta. Se voi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että jos vahingon kärsinyt pystyisi vaikeuksitta omilla varoillaan hankkimaan rikoksen kohteena olleen esineen tilalle uuden, ei korvausta tulisi yleensä maksaa.

Pykälän 2 momentin mukaan korvausta voitaisiin suorittaa 1 momentissa säädetyin edellytyksin myös sellaisesta taloudellisesta vahingosta, joka ei ole yhteydessä henkilö- tai esinevahinkoon. Vahingonkorvauslaissa tällaisen vahingon korvaamisesta on säännös 5 luvun 1 §:ssä. Lainkohdassa tarkoitettu vahinko voidaan aiheuttaa esimerkiksi petoksella, kiristämällä tai muulla sellaisella intellektuaaliluonteisella rikoksella. Pykälän 1 momentissa mainittu vahingon seuraus, toimeentulomahdollisuuksien heikentyminen, voidaan saada aikaan myös sanotunlaisilla rikoksilla. Käytäntö on esimerkiksi osoittanut, että vanhemmat ihmiset joutuvat tietämättömyyttään tai hyväuskoisuuttaan varsin usein petoksen uhreiksi.

Pykälän 3 momentin mukaan 1 ja 2 momentissa säädettyä korvausta ei yleensä suoriteta, jos vahingon kärsinyt on laiminlyönyt tavanomaiset varotoimet tai omaisuutensa vakuuttamisen. Kun omaisuus on vakuutettu, ei toimeentulomahdollisuuksia heikentävää rikosvahinkoa pääse tavallisesti syntymäänkään. Jos laiminlyöntiin on ollut hyväksyttävä syy, ei laiminlyönti olisi kuitenkaan esteenä korvauksen suorittamiselle. Hyväksyttävä syy voisi olla esimerkiksi se, että omaisuus on hankittu juuri ennen rikoksen tekemistä ja kaikkia toimia vakuutuksen hankkimiseksi ei ole vielä saatu loppuun. Laiminlyönnin hyväksyttävyyttä arvioitaessa olisi otettava huomioon kohtuusnäkökohdat. Kun esimerkiksi varotoimien laiminlyönti on ollut aivan tilapäistä tai olosuhteet huomioon ottaen vähäinen, ei korvauksen epääminen olisi perusteltua.

Tässä pykälässä tarkoitettua korvauksen suorittamisessa noudatettaisiin soveltuvin osin, mitä esinevahingosta on säädetty. Korvauksen enimmäismäärästä säädettäisiin 10 §:ssä.

Tarkoitus on lisätä rikosvahinkojen korvaamisesta valtion varoista annettuun asetukseen säännös, jonka mukaan tapaturmaviraston olisi hankittava tässä pykälässä tarkoitettua korvausta koskevasta hakemuksesta rikosvahinkolautakunnan lausunto, ellei hakemusta heti hylätä.

Kun tässä pykälässä tarkoitettua korvauksen myöntäminen on harkinnanvaraista, ei asiassa ole sillä tavoin kysymys vahingon kärsineen oikeussuojan tarpeesta, että asia olisi voitava saattaa vakuutus oikeuden käsiteltäväksi. Sen vuoksi ehdotetaan, ettei tapaturmaviraston harkinnanvaraista korvausta koskevasta hakemuksesta antamasta päätöksestä saisi valittaa. Tästä tulisi säännös 26 §:ään.

9 a §. Uudessa 9 a §:ssä ehdotetaan säädettäväksi valtion korvausvastuun määräytymisestä silloin, kun korvausta haetaan esinevahingosta, jonka 8 §:ssä tarkoitettu henkilö on aiheuttanut yhdessä jonkin muun kanssa. Säännöksessä ilmaistaan ne perusteet, joiden nojalla 8 §:ssä tarkoitettua laitoshoidon osuutta korvattavasta vahingosta lasketaan. Vahingon kärsineelle maksettaisiin laitoshoidon osuudeksi näiden perusteiden mukaan saatu määrä. Jos laitoshoidokki on velvoitettu korvaamaan vahinko yhteisvastuullisesti muiden kanssa, ei valtio korvaisi muiden vahingon aiheuttajien osuuksia. Ehdotettu säännös ei tietenkään vaikuttaisi laitoshoidon vahingonkorvausoikeudelliseen vastuuseen.

Ehdotetun säännöksen mukaan 8 §:ssä tarkoitettun henkilön osuus vahingosta lasketaan jakamalla korvattava vahinko tasan vahingon aiheuttajien kesken. Tästä korvauksen jakotavasta voitaisiin poiketa, jos siihen katsotaan olevan aihetta esimerkiksi vahingon aiheuttajien syyllisyyden taikka muiden asiassa ilmenneiden seikkojen perusteella. Jos laitoshoidon osuus tekoon on vähäinen, saatetaan hänen osuutensa vahingosta katsoa pääluvun mukaan laskien saatua määrää pienemmäksi ja päinvastaisessa tapauksessa suuremmaksi. Ehdotus vastaa nykyistä käytäntöä.

10 §. Esinevahingosta suoritettavan kerta-korvauksen enimmäismäärä ehdotetaan nostettavaksi 50 000 markasta 75 000 markkaan. Pykälään otettaisiin myös säännös 8 a §:ssä tarkoitettua vahingosta suoritettavasta enimmäiskorvauksesta. Tämäkin olisi 75 000 markkaa.

19 §. Pykälän 1 momentin viimeisen virkkeen mukaan valtiolla ei ole takautumisoikeutta suorittamaansa vahingonkorvaukseen, jos vahingosta vastuussa olevaan voidaan kohdistaa vakuutuslainsäädännön 25 §:n 2 momentissa tarkoitettu todellisista menoista ja kuluista suoritettua korvausta koskeva takautumisvaatimus. Tämän rikosvahinkolain säännöksen tarkoituksena on estää se, ettei vakuutuksenantajan ja valtion oikeus saada korvausta vahingon aiheuttajalta joutuisi ristiriitaan. Kun muutettavaksi ehdotetun 3 §:n 2 momentin mukaan vapaaehtoisen vakuutuksen perusteella muun muassa hoito- ja muista kuluista maksettava korvaus on vähennettävä rikosvahinkokorvauksesta, ei kilpailevaa takautumisoikeutta-kaan voi valtiolle syntyä. Sen vuoksi pykälän viimeinen virke ehdotetaan tarpeettomana kumottavaksi.

26 §. Kun tapaturmaviraston 8 a §:ssä tarkoitettua hakemuksesta antamasta ratkaisusta ei saisi valittaa, ehdotetaan 1 momenttiin otettavaksi viittaus sanottuun lainkohtaan.

Voimaantulosäännös. Muutokset ovat tarkoitettut tulemaan voimaan vuoden 1984 alusta.

Voimaantulosäännöksen 2 ja 3 momenttiin on otettu siirtymäsäännökset, joissa säädettäisiin siitä, milloin on sovellettava aikaisempia ja milloin ehdotetun uuden lain säännöksiä. Säännöksen 2 momentissa ilmaistaan pääsääntö: jos vahinko on aiheutettu ennen lain voimaantuloa tehdyllä rikoksella, sovelletaan aikaisempaa lakia. Tämä merkitsee muun muassa sitä, että jollei vahinkoa voida korvata rikoksen tekohetkellä voimassa olevan lain mukaan, ei

korvausta suoriteta myöskään uusien säännösten perusteella.

Mainitusta pääsäännöstä ehdotetaan kuitenkin tehtäväksi eräitä poikkeuksia, joista säädettäisiin 3 momentissa. Kun säännösmuutokset merkitsevät korvausmäärien nostamista tai muuta nykyisten etujen lisäämistä, on pidetty kohtuullisena sitä, että rikosten uhrit voivat saada paremmat etuudet rikoksen tekohetkestä riippumatta. Säännöksen 3 momentin mukaan uuden lain 4 §:n 2 momentin, 5 §:n 3 kohdan, 6, 7, 9 a ja 10 §:n säännöksiä sovellettaisiin myös silloin, kun rikos on tehty ennen tämän lain voimaantuloa. Edellytyksenä on kuitenkin kaikissa tapauksissa se, ettei tapaturmavirasto ole vielä antanut korvausasiassa lopullista ratkaisuaan. Tämä tarkoittaa muun muassa sitä, että tapaturmavirasto suorittaa, edellä mainituin edellytyksin, korvausta lain 5 §:n 3 kohdan nojalla henkilövahingon yhteydessä vahingoittuneista vaatteista ja muista tavantavaroista käyttöesineistä myös niissä tapauksissa, kun rikos on tehty ennen lain voimaantuloa. Jos asiakirjoista ilmenee, että henkilövahingon yhteydessä on saattanut aiheutua myös mainitunlainen esinevahinko, tapaturmaviraston tulee varata hakijalle mahdollisuus täydentää tämän johdosta hakemustaan.

2. Tarkemmat säännökset ja määräykset

Rikosvahinkolakiin tehtävien muutosten vuoksi tullaan tarkistamaan rikosvahinkojen korvaamisesta valtion varoista annetun asetuksen säännöksiä tarpeellisilta osin. Asetuksen muuttamista koskevaa luonnosta ei ole liitetty tähän ehdotukseen. Kansalaisille suunnattavaa tiedotusta lain heille tarjoamista oikeuksista tullaan tehostamaan. Tarkoituksena on muun muassa laatia opaskirjanen, jota jaettaisiin rikoksen uhrien kanssa tekemisiin joutuville viranomaisille kuten poliisille ja sosiaalivakuutuslaitoksiin.

3. Voimaantulo

Muutokset ovat tarkoitettut tulemaan voimaan vuoden 1984 alusta.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

rikosvahinkojen korvaamisesta valtion varoista annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan rikosvahinkojen korvaamisesta valtion varoista 21 päivänä joulukuuta 1973 annetun lain (935/73) 1 ja 2 §, 3 §:n 2 momentti, 5—7 ja 10 § sekä 19 §:n 1 momentti ja 26 §:n 1 momentti,

näistä 3 §:n 2 momentti, 5 § ja 26 §:n 1 momentti sellaisina kuin ne ovat 23 päivänä joulukuuta 1981 annetussa laissa (973/81), sekä

lisätään lakiin uusi 1 a, 2 a, 4 a, 8 a ja 9 a § sekä 4 ja 8 §:ään kumpaankin uusi 2 momentti seuraavasti:

Yleisiä säännöksiä

1 §

Rikoksella aiheutettu vahinko korvataan valtion varoista siten kuin tässä laissa säädetään. Yhteisön tai säätiön kärsimää vahinkoa ei tämän lain mukaan korvata.

Tämä laki ei koske liikennevakuutuslaissa (279/59) tarkoitettua liikennevahinkoa.

1 a §

Vahingon kärsineellä on oikeus saada korvausta henkilövahingosta ja esinevahingosta. Vahingon kärsineelle voidaan maksaa korvausta harkinnan mukaan siten kuin 8 a §:ssä säädetään.

2 §

Korvausta suoritetaan Suomessa tehdyllä rikoksella aiheutetusta vahingosta. Korvausta ei kuitenkaan suoriteta ilman erityistä syytä:

1) jos rikos on tehty Suomen aluevesillä ulkomaisessa aluksessa tai Suomen alueen yläpuolella ulkomaisessa ilma-aluksessa taikka Suomen ulkopuolella niin, että vain sen seuraus on ilmennyt Suomessa, jollei korvausta ole suoritettava 2 a §:n nojalla;

2) jos sekä rikoksentehtyjä että se, johon rikos on kohdistunut, oleskelivat rikoksen sattuessa tilapäisesti ja lyhytaikaisesti Suomessa; taikka

3) jos vahingon yhteys Suomeen on vähäinen muusta kuin 1 tai 2 kohdassa mainitusta syystä.

2 a §

Jos rikos on tehty Suomen ulkopuolella, suoritetaan korvausta vain henkilövahingosta. Korvauksen suorittamisen edellytyksenä on, että se, johon rikos on kohdistunut, asui rikoksen sattuessa pysyvästi Suomessa ja että hänen oleskelunsa ulkomailla johtui työstä, opiskelusta

tai muusta näihin verrattavasta syystä. Korvauksen suorittamiseksi elatusvelvollisen menetyksestä vaaditaan lisäksi, että myös elatukseen oikeutettu asui rikoksen sattuessa pysyvästi Suomessa.

Jos vahingon kärsinyt muuttaa pysyvästi ulkomaille sen jälkeen, kun 1 momentissa tarkoitettu rikos on tehty, voidaan korvaus evätä tai sen maksaminen lopettaa.

3 §

Vapaaehtoisen vakuutuksen nojalla työkyvyttömyydestä, invaliditeetista tai hoito- ja muista kuluista maksettava korvaus vähennetään tämän lain nojalla saman vahingon perusteella suoritettavasta korvauksesta. Esinevahinkoa korvattaessa vakuutuskorvaus vähennetään kaikilta osin.

4 §

Mitä 1 momentissa on säädetty, ei sovelleta korvattaessa esinevahinkoa, jonka 8 §:n 1 momentissa tarkoitettu henkilö on aiheuttanut laitoksessa, sijoituspaikassaan taikka näiden läheisyydessä.

4 a §

Korvaukselle ei makseta korkoa.

Henkilövahingon korvaaminen

5 §

Henkilövahingon kärsineelle suoritetaan korvaus:

1) sairaanhoitokustannuksista ja muista vahingosta aiheutuneista kuluista sekä viasta tai muusta pysyvästä haitasta;

2) tulojen tai elatuksen vähentymisestä, kuitenkin enintään sairausvakuutuslain perusteella ilman lapsikorotusta suoritettavan vähimmäispäivärahan kymmenkertaisen määrän sekä vahingon kärsineelle samalta ajalta mahdollisesti tulevan tulon tai elatuksen erotus; sekä

3) henkilövahingon yhteydessä vahingoittuneista vaatteista ja muista tavanomaisista käytösesineistä sekä silmälasista ja hammasproteesista.

6 §

Jos elatusvelvollinen on saanut surmansa, suoritetaan elatukseen tai elatusapuun oikeutetulle korvaukseksi se määrä, jonka hän todennäköisesti olisi saanut elatuksena surmansa saaneelta.

Jos elatusavun määrä on vahvistettu sosiaalilautakunnan vahvistamalla kirjallisella sopimuksella tai tuomiolla, on tätä pidettävä korvauksen määränä, jollei muuta näytetä. Jos elatusvelvollisen kuollessa lapselle on suoritettu elatustukea lapsen elatuksen turvaamisesta annetun lain 6 §:n 4 kohdan perusteella tai jos hänelle olisi voitu myöntää tukea tällä perusteella, korvauksen määränä on pidettävä mainitun lain 8 §:ssä säädettyä elatustuen määrää.

Korvauksen määrästä, sen suorittamistavasta ja kestoajasta on muutoin soveltuvin kohdin voimassa, mitä lapsen elatuksesta annetussa laissa (704/74) ja avioliittolaissa (234/29) on säädetty.

Hautauskuluista suoritetaan kohtuullinen korvaus.

7 §

Henkilövahingon kärsineelle samasta vahinkotapahtumasta suoritettava kertakorvaus ei, 3 §:n nojalla tehtävät vähennykset mukaan luettuina, saa olla 150 000 markkaa suurempi.

Esinevahingon korvaaminen

8 §

Esinevahinko korvataan myös, kun sen on aiheuttanut Islannissa, Norjassa, Ruotsissa tai Tanskassa 1 momentissa mainitusta syystä laitokseen sijoitettu ollessaan loman, karkaamisen tai muun sellaisen syyn vuoksi Suomessa.

8 a §

Sen lisäksi mitä 8 §:ssä on säädetty, esinevahinko voidaan harkinnan mukaan korvata kokonaan tai osaksi, jos vahingon kärsineen toimeentulomahdollisuudet ovat vahingon takia

pysyvästi heikentyneet. Korvausta esinevahingosta voidaan suorittaa myös silloin, kun vahingon syntymiseen on vaikuttanut vahingon kärsineen iästä, sairaudesta, vammasta tai muusta sellaisesta syystä johtunut avuttomuus ja korvauksen suorittamista on vahingon kärsineen olot huomioon ottaen pidettävä perustelluna.

Korvausta voidaan 1 momentissa säädetyn edellytyksin suorittaa myös sellaisesta taloudellisesta vahingosta, joka ei ole yhteydessä henkilö- tai esinevahinkoon.

Edellä 1 ja 2 momentissa tarkoitettua korvausta ei suoriteta, jos vahingon kärsinyt on ilman hyväksyttävää syytä laiminlyönyt tavanomaiset varotoimet tai jättänyt omaisuuden vakuuttamatta.

9 a §

Milloin esinevahingon aiheuttaneeseen tekoon on osallistunut 8 §:ssä tarkoitettun henkilön lisäksi joku muu, lasketaan tämän lain nojalla suoritettava korvaus jakamalla korvattava vahinko tasan vahingon aiheuttajien kesken, jollei vahingon aiheuttajien syyllisyyden tai muiden seikkojen perusteella ole aiheutta jakaa korvausta muulla tavoin.

10 §

Esinevahingon tai 8 a §:ssä tarkoitettun muun vahingon kärsineelle samasta vahinkotapahtumasta suoritettava korvaus ei, 3 §:n nojalla tehtävät vähennykset mukaan luettuina, saa olla 75 000 markkaa suurempi.

Valtion takautumisoikeus

19 §

Korvauksen hakijan oikeus vahingonkorvaukseen vahingosta vastuussa olevalta siirtyy valtiolle sinä päivänä, jolloin tapaturmavirasto on päättänyt maksaa korvausta ja enintään siltä osin kuin korvausta on päätetty maksaa.

26 §

Tapaturmaviraston tämän lain nojalla antamasta päätöksestä saadaan valittaa vakuutus-oikeuteen 30 päivän kuluessa tiedoksi saamisesta. Valituksesta on muutoin voimassa, mitä muutoksenhausta hallintoasioissa annetussa laissa (154/50) on säädetty. Tapaturmaviraston 8 a §:n, 17 §:n 3 momentin ja 24 §:n nojalla tekemästä päätöksestä ei kuitenkaan saa valittaa.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 198 .

Jos rikos on tehty ennen tämän lain voimaantuloa, on sillä aiheutettua vahinkoa korvattaessa sovellettava aikaisempaa lakia.

Tämän lain 4 §:n 2 momentin, 5 §:n 3 koh-

dan, 6, 7 sekä 9 a ja 10 §:n säännöksiä on kuitenkin sovellettava myös silloin, kun rikos on tehty ennen tämän lain voimaantuloa, jollei tapaturmavirasto ole ennen tämän lain voimaantuloa antanut asiasta lopullista ratkaisuaan.

Helsingissä 17 päivänä kesäkuuta 1983

Tasavallan Presidentti

MAUNO KOIVISTO

Oikeusministeri *Christoffer Taxell*

Laki

rikosvahinkojen korvaamisesta valtion varoista annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan rikosvahinkojen korvaamisesta valtion varoista 21 päivänä joulukuuta 1973 annetun lain (935/73) 1 ja 2 §, 3 §:n 2 momentti, 5—7 ja 10 § sekä 19 §:n 1 momentti ja 26 §:n 1 momentti,

näistä 3 §:n 2 momentti, 5 § ja 26 §:n 1 momentti sellaisina kuin ne ovat 23 päivänä joulukuuta 1981 annetussa laissa (973/81), sekä

lisätään lakiin uusi 1 a, 2 a, 4 a, 8 a ja 9 a § sekä 4 ja 8 §:ään kumpaankin uusi 2 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

Yleisiä säännöksiä

1 §.

Jos Suomen kansalainen tai Suomessa pysyvästi asuva ulkomaalainen Suomessa on rikoksen vuoksi kärsinyt vahinkoa, hänellä on oikeus saada korvausta valtion varoista sen mukaan kuin tässä laissa säädetään.

Islannin, Norjan, Ruotsin tai Tanskan kansalaisen oikeudesta saada korvausta rikoksella aiheutetusta vahingosta, jonka hän on kärsinyt oleskellessaan väliaikaisesti Suomessa, säädetään asetuksella.

1 §

Rikoksella aiheutettu vahinko korvataan valtion varoista siten kuin tässä laissa säädetään.

Yhteisön tai säätiön kärsimää vahinkoa ei tämän lain mukaan korvata.

Tämä laki ei koske liikennevakuutuslaissa (279/59) tarkoitettua liikennevahinkoa.

2 §.

Tämä laki ei koske liikennevakuutuslaissa (279/59) tarkoitettua liikennevahinkoa.

1 a §

Vahingon kärsineellä on oikeus saada korvausta henkilövahingosta ja esinevahingosta. Vahingon kärsineelle voidaan maksaa korvausta harkinnan mukaan siten kuin 8 a §:ssä säädetään.

2 §

Korvausta suoritetaan Suomessa tehdyllä rikoksella aiheutetusta vahingosta. Korvausta ei kuitenkaan suoriteta ilman erityistä syytä:

1) jos rikos on tehty Suomen aluevesillä ulkomaisessa aluksessa tai Suomen alueen yläpuolella ulkomaisessa ilma-aluksessa taikka Suomen ulkopuolella niin, että vain sen seuraus on ilmennyt Suomessa, jollei korvausta ole suoritettava 2 a §:n nojalla;

2) jos sekä rikoksentekijä että se, johon rikos on kohdistunut, oleskelivat rikoksen satuesssa tilapäisesti ja lyhytaikaisesti Suomessa; taikka

Voimassa oleva laki

Ehdotus

3) jos vahingon yhteys Suomeen on vähäinen muusta kuin 1 tai 2 kohdassa mainitusta syystä.

2 a §

Jos rikos on tehty Suomen ulkopuolella, suoritetaan korvausta vain henkilövahingosta. Korvauksen suorittamisen edellytyksenä on, että se, johon rikos on kohdistunut, asui rikoksen sattuessa pysyvästi Suomessa ja että hänen oleskelunsa ulkomailla johtui työstä, opiskelusta tai muusta näihin verrattavasta syystä. Korvauksen suorittamiseksi elatusvelvollisen menetyksestä vaaditaan lisäksi, että myös elatukseen oikeutettu asui rikoksen sattuessa pysyvästi Suomessa.

Jos vahingon kärsinyt muuttaa pysyvästi ulkomaille sen jälkeen, kun 1 momentissa tarkoitettu rikos on tehty, voidaan korvaus evätä tai sen maksaminen lopettaa.

3 §

Vakuutuksen nojalla suoritettava korvaus on vähennettävä esinevahinkoja korvattaessa.

Vapaaehtoisen vakuutuksen nojalla työkyvyttömyydestä, invaliditeetista tai hoito- ja muista kuluista maksettava korvaus vähennetään tämän lain nojalla saman vahingon perusteella suoritettavasta korvauksesta. Esinevahinkoa korvattaessa vakuutuskorvaus vähennetään kaikilta osin.

4 §

Mitä 1 momentissa on säädetty, ei sovelleta korvattaessa esinevahinkoa, jonka 8 §:n 1 momentissa tarkoitettu henkilö on aiheuttanut laitoksessa, sijoituspaikassaan taikka näiden läheisyydessä.

4 a §

Korvaukselle ei makseta korkoa.

Henkilövahingon korvaaminen

5 §

Henkilövahingon kärsineelle suoritetaan korvaus:

1) sairaanhoitokustannuksista ja muista vahingosta aiheutuneista kuluista sekä viasta tai muusta pysyvästä haitasta, sekä

5 §

Henkilövahingon kärsineelle suoritetaan korvaus:

1) sairaanhoitokustannuksista ja muista vahingosta aiheutuneista kuluista sekä viasta tai muusta pysyvästä haitasta;

Voimassa oleva laki

2) tulojen tai elatuksen vähentymisestä, kuitenkin enintään sairausvakuutuslain perusteella ilman lapsikortista suoritettavan vähimmäispäivärahan kymmenkertaisen määrän sekä vahingon kärsineelle samalta ajalta mahdollisesti tulevan tulon tai elatuksen erotus.

6 §.

Jos elatusvelvollinen on saanut surmansa, suoritetaan elatukseen oikeutetulle, joka sen vuoksi on jäänyt elatusta vaille, korvauksena, mitä hän tarvitsee kunnes voi elättää itsensä. Lisäksi suoritetaan kohtuullinen korvaus hautauskuluista.

7 §.

Henkilövahingon johdosta vahingon kärsineelle samasta vahinkotapahtumasta suoritettava kertakorvaus ei, 3 §:n nojalla tehtävät vähennykset mukaan luettuina, saa olla 100 000 markkaa suurempi.

8 §

Ehdotus

2) tulojen tai elatuksen vähentymisestä, kuitenkin enintään sairausvakuutuslain perusteella ilman lapsikortista suoritettavan vähimmäispäivärahan kymmenkertaisen määrän sekä vahingon kärsineelle samalta ajalta mahdollisesti tulevan tulon tai elatuksen erotus; sekä

3) henkilövahingon yhteydessä vahingoittuneista vaatteista ja muista tavanomaisista käytösesineistä sekä silmälasista ja hammasproteesista.

6 §

Jos elatusvelvollinen on saanut surmansa, suoritetaan elatukseen tai elatusapuun oikeutetulle korvaukseksi se määrä, jonka hän todennäköisesti olisi saanut elatuksena surmansa saaneelta.

Jos elatusavun määrä on vahvistettu sosiaalilautakunnan vahvistamalla kirjallisella sopimuksella tai tuomiolla, on tätä pidettävä korvauksen määränä, jollei muuta näytetä. Jos elatusvelvollisen kuollessa lapselle on suoritettu elatustukea lapsen elatuksen turvaamisesta annetun lain 6 §:n 4 kohdan perusteella tai jos hänelle olisi voitu myöntää tukea tällä perusteella, korvauksen määränä on pidettävä mainitun lain 8 §:ssä säädettyä elatustuen määrää.

Korvauksen määrästä, sen suorittamistavasta ja kestoajasta on muutoin soveltuvien kohdin voimassa, mitä lapsen elatuksesta annetussa laissa (704/74) ja avioliittolaissa (234/29) on säädetty.

Hautauskuluista suoritetaan kohtuullinen korvaus.

7 §

Henkilövahingon kärsineelle samasta vahinkotapahtumasta suoritettava kertakorvaus ei, 3 §:n nojalla tehtävät vähennykset mukaan luettuina, saa olla 150 000 markkaa suurempi.

Esinevahinko korvataan myös, kun sen on aiheuttanut Islannissa, Norjassa, Ruotsissa tai Tanskassa 1 momentissa mainitusta syystä laitokseen sijoitettu ollessaan loman, karkaamisen tai muun sellaisen syyn vuoksi Suomessa.

8 a §

Sen lisäksi mitä 8 §:ssä on säädetty, esinevahinko voidaan harkinnan mukaan korvata ko-

Voimassa oleva laki

Ehdotus

10 §.

Esinevahingon johdosta vahingon kärsineelle samasta vahinkotapahtumasta suoritettava korvaus ei, 3 §:n nojalla tehtävät vähennykset mukaan luettuina, saa olla 50 000 markkaa suurempi.

10 §.

Esinevahingon johdosta vahingon kärsineelle samasta vahinkotapahtumasta suoritettava korvaus ei, 3 §:n nojalla tehtävät vähennykset mukaan luettuina, saa olla 50 000 markkaa suurempi.

Valtion takautumisoikeus

19 §.

Korvauksen hakijan oikeus vahingonkorvaukseen vahingosta vastuussa olevalta siirtyy valtiolle sinä päivänä, jolloin tapaturmavirasto on päättänyt maksaa korvausta ja enintään siltä osin kuin korvausta on päätetty maksaa. Oikeus vahingonkorvaukseen ei siirry valtiolle, jos vahingosta vastuussa olevaan voidaan kohdistaa vakuutusopimuslain (132/33) 25 §:n 2 momentissa tarkoitettu takautumisvaatimus.

konaan tai osaksi, jos vahingon kärsineen toimeentulomahdollisuudet ovat vahingon takia pysyvästi heikentyneet. Korvausta esinevahingosta voidaan suorittaa myös silloin, kun vahingon syntymiseen on vaikuttanut vahingon kärsineen iästä, sairaudesta, vammasta tai muusta sellaisesta syystä johtunut avuttomuus ja korvauksen suorittamista on vahingon kärsineen olot huomioon ottaen pidettävä perusteltuna.

Korvausta voidaan 1 momentissa säädetyin edellytyksin suorittaa myös sellaisesta taloudellisesta vahingosta, joka ei ole yhteydessä henkilö- tai esinevahinkoon.

Edellä 1 ja 2 momentissa tarkoitettua korvausta ei suoriteta, jos vahingon kärsinyt on ilman hyväksyttävää syytä laiminlyönyt tavallomaiset varotoimet tai jättänyt omaisuuden vaikuttamatta.

9 a §

Milloin esinevahingon aiheuttaneeseen tekoon on osallistunut 8 §:ssä tarkoitetun henkilön lisäksi joku muu, lasketaan tämän lain nojalla suoritettava korvaus jakamalla korvattava vahinko tasan vahingon aiheuttajien kesken, jollei vahingon aiheuttajien syyllisyyden tai muiden seikkojen perusteella ole aihetta jakaa korvausta muulla tavoin.

10 §

Esinevahingon tai 8 a §:ssä tarkoitetun muun vahingon kärsineelle samasta vahinkotapahtumasta suoritettava korvaus ei, 3 §:n nojalla tehtävät vähennykset mukaan luettuina, saa olla 75 000 markkaa suurempi.

19 §

Korvauksen hakijan oikeus vahingonkorvaukseen vahingosta vastuussa olevalta siirtyy valtiolle sinä päivänä, jolloin tapaturmavirasto on päättänyt maksaa korvausta ja enintään siltä osin kuin korvausta on päätetty maksaa.

Voimassa oleva laki

26 §

Tapaturmaviraston tämän lain nojalla antamasta päätöksestä saadaan valittaa vakuutus-oikeuteen 30 päivän kuluessa tiedoksi saamisesta. Valituksesta on muutoin voimassa, mitä muutoksenhausta hallintoasioissa annetussa laissa (154/50) on säädetty. Tapaturmaviraston 17 §:n 3 momentin ja 24 §:n nojalla tekemästä päätöksestä ei kuitenkaan saa valittaa.

Ehdotus

26 §

Tapaturmaviraston tämän lain nojalla antamasta päätöksestä saadaan valittaa vakuutus-oikeuteen 30 päivän kuluessa tiedoksi saamisesta. Valituksesta on muutoin voimassa, mitä muutoksenhausta hallintoasioissa annetussa laissa (154/50) on säädetty. Tapaturmaviraston 8 a §:n, 17 §:n 3 momentin ja 24 §:n nojalla tekemästä päätöksestä ei kuitenkaan saa valittaa.

Tämä laki tulee voimaan päivänä
kuuta 198 .

Jos rikos on tehty ennen tämän lain voimaantuloa, on sillä aiheutettua vahinkoa korvattaessa sovellettava aikaisempaa lakia.

Tämän lain 4 §:n 2 momentin, 5 §:n 3 kohdan, 6, 7 sekä 9 a ja 10 §:n säännöksiä on kuitenkin sovellettava myös silloin, kun rikos on tehty ennen tämän lain voimaantuloa, jollei tapaturmavirasto ole ennen tämän lain voimaantuloa antanut asiasta lopullista ratkaisuaan.

Liite 2.

Tilastoja rikosvahingoista vuosilta 1977—1982

1. Tapaturmavirastolle saapuneiden rikosvahinkohakemusten lukumäärä

Vuosi	Henkilö- vahinko	Esine- vahinko	yhteensä
1977	700	238	938
1978	702	229	931
1979	731	184	915
1980	759	227	986
1981	711	284	995
1982	974	231	1 205

2. Maksetut korvaukset markkoina

Vuosi	Henkilövahinko		Esinevahinko		Korvauksia Yhteensä
	Yht.	Keski- arvo	Yht.	Keski- arvo	
1977	1 053 000	2 200	192 000	1 200	1 245 000
1978	1 511 000	2 200	222 000	1 400	1 733 000
1979	1 739 000	2 600	166 000	1 300	1 905 000
1980	2 026 000	2 900	318 000	2 200	2 344 000
1981	2 224 000	3 400	154 000	900	2 389 000
1982	2 730 000	4 000	264 000	1 700	2 995 000

